

ЛИЧНА СВОЈСТВА ЖРТАВА КАО КВАЛИФИКАТОРНА ОБЕЛЕЖЈА КРИВИЧНИХ ДЕЛА – АКТУЕЛНЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ¹

Апстракт: У нашем Кривичном законнику крајем прошле године уведена су нова кривична дела којима се инкриминише најад на лице зайослено у установи образовања и васпитања, у здравственој установи и установи социјалне заштите. Оно што доводи до ове кривична дела и заштитивање казнене политике у овој материји јесу специфична лична својства потенцијалних жртава, што јесте чињеница да се ради о лицима која се баве нарочито осетљивим професијама збој којих су изложени повишеном ризику од насиља. Поред тога, последњих година све је актуелнија још једна тема код које се такође поставља питање личној својства жртве, а то је евентуално увођење кривичној дела фемцида у домаће законодавство. У раду се разматрају ова лична својства и оправданост њихове имплементације у српско право. Аутор закључује да нови модел јачане заштите ризичних занимања нема задовољавајућу прецизност и да паћи од криминално-политичких приговора. Што се тиче увођења фемцида, већ раније уведена правна правила у материји заштите жена од насиља и њихова примена у судској пракси, уз незадовољавајућа решења из уредној права, показују да увођење тежкој убиства жене тренутно не заслужује подршку.

Кључне речи: лична својства, посао од јавног значаја, фемцид, ниске побуде.

* Редовни професор Универзитета у Београду – Правног факултета, ORCID: 0009-0000-6167-6440, igorvu@ius.bg.ac.rs.

1 Овај рад је настао као резултат истраживања у оквиру стратешког пројекта за 2025. годину „Проблеми стварања, тумачења и примене права“ (подтема: „Правосуђе и изазови данашњице“ – тема истраживачке групе: „Правосудна реформа са становишта међународног кривичног права и кривичног права“), који финансира Правни факултет Универзитета у Београду.

У новембру 2024. године у Кривични законик су унете измене и допуне којима су,² између осталог, прописана нова кривична дела којима се инкриминише напад на лице запослено у установи образовања и васпитања (члан 344б), у здравственој установи (члан 344в) и у установи социјалне заштите (члан 344г). Ови деликти уведени су по узору на раније већ прописано кривично дело напада на адвоката (члан 336в), са сличним тежим облицима. Оно што повезује ова кривична дела и заостравање казнене политике у овој материји јесу специфична *лична својства* потенцијалних жртава. Наиме, ради се о лицима која се баве нарочито осетљивим професијама због којих су, према процени законодавца, изложени повишеном ризику од насиља. Ова категорија субјеката до сада је делом уживала појачану заштиту преко обележја „посла од јавног значаја“ (члан 112, став 32.), али је очигледно да је законодавац одлучио да на том плану заштиту преуреди по новом моделу.

Лично својство, овај пут пола жртве, које води повишеном ризику од насиља од значаја је и у актуелној аргументацији поводом евентуалног увођења *фемцицида* као облика тешког убиства. Овој теми је последњих година у литератури посвећена незанемарљива пажња, што је условило да и нека законодавства крену у таквом правцу. Стога је и у погледу овог личног својства неопходно учинити одговарајући осврт.

1. ПОСАО ОД ЈАВНОГ ЗНАЧАЈА КАО КВАЛИФИКАТОРНО ОБЕЛЕЖЈЕ

У нашем кривичном законодавству је већ нешто раније (2009. године) уочена увећана изложеност појединих друштвених група вршењу насилничког криминалитета, због чега је у поједина кривична дела законодавац већ претходно био унео теже облике ако буду учињена у односу на лица која обављају „послове од јавног значаја“. Према члану 112, став 32, под послом од јавног значаја сматра се обављање професије или дужности „која има повећани ризик за безбедност лица које га обавља, а односи се на занимања која су од значаја за јавно информисање, здравље људи, образовање, јавни превоз, правну и стручну помоћ пред судским и другим државним органима“. Законодавац је на тај начин издвојио извесне претпостављене професије (пре свих: новинари, лекари, наставници, возачи градског превоза, адвокати), чије обављање носи вишу изложеност вршењу насиља. Тако је као један од облика тешког убиства предвиђено лишење живота лица које обавља послове од јавног значаја „у вези са пословима које то лице обавља“ (члан 114, став 1, тачка 8. КЗ). Слично је прописан и посебан облик тешке телесне повреде (члан 121, став 6. КЗ).³ Код неких кривичних

2 Службени гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019, 94/2024, у даљем тексту КЗ.

3 Овде се, истина, не прецизира да дело буде учињено у вези са пословима које то лице обавља.

дела је тежи облик резервисан само за *поједине* послове од јавног значаја. Тако је угрожавање сигурности запређено тежом казном (члан 138, став 3. КЗ) ако сигурност буде угрожена лицу које обавља послове од јавног значаја у области информисања у вези са пословима које обавља.

Синтагма „посла од јавног значаја“ отвара низ питања. Нејасно је, најпре, шта је представљало критеријум да буде одабрано само именованих пет области друштвеног живота? Шта је то што нпр. правну и стручну помоћ пред судским и другим државним органима на плану заштите издваја у односу на занимања из сфере, рецимо, науке и културе или комуналних услуга? Иако је јавност појачано осетљива у погледу напада на учитеље, лекаре или возаче аутобуса, није једноставно објаснити где је *граница*, јер и чистачи улица могу једнако постати жртве незадовољних бесних грађана.

Услов је да се ради о професији или дужности која носи „повећани ризик за безбедност“ лица које га обавља. Ту се, како нам се чини, не мисли на оне ризичне професије чије вршење носи извесну опасност по себи (нпр. рудари или рониоци) већ на оне професије и дужности код којих, заправо, учесталост контакта са другим грађанима води увећаној вероватноћи да њихов припадник постане жртва неког насилног кривичног дела. У литератури се тумачи да „тај повећани ризик треба везати само за вршење њихове дужности или професије, а не и у вези са њиховим вршењем“;⁴ што би подразумевало да је дело учињено у временском оквиру вршења дужности. Ипак, поставља се питање ваљаности таквог тумачења ако је обележје посла од јавног значаја предвиђено тек код два кривична дела, од којих је код једног од њих (тешког убиства из члана 114, став 1, тачка 8. КЗ) као допуна управо наведено да лишење живота лица које обавља послове од јавног значаја мора бити „у вези са пословима које то лице обавља“.⁵ Како нам се чини, иако је замисливо да неко лиши живота нпр. лекара током његовог рада у болници али због приватних разлога, управо је смисао појачане заштите да се дело врши у вези се обављањем професије (пацијент је разјарен што није прегледан, због чега усмрђује лекара), па би редовно биле обухваћене и ситуације усмрћења „при“ вршењу послова.

Друго евентуално сужавање обухвата појма тиче се захтева да се ради о занимањима „од значаја“. Која све занимања могу бити, примера ради, од значаја за „здравље људи“ или за „јавно информисање“? Да ли би то били само лекари, или у обзир долазе и други здравствени радници (медицинске сестре, техничари и тсл.) и административно особље здравствене установе?

4 З. Стојановић, *Коментар Кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2019¹⁰, 432–433.

5 Исти аутор код овог дела објашњава да „не би било оправдано да се ‘у вези’ тумачи тако широко да обухвати и убиство ‘при’ вршењу тих послова, без обзира на то што криминално-политички посматрано код неких послова од јавног значаја има више оправдања да се појачана кривичноправна заштита пружи када је убиство извршено при вршењу тих послова“ (*ibid.*, 450).

Њихова улога је у процесу здравствене заштите такође незамењива,⁶ иако би просечан грађанин вероватно више вредновао „значај“ доктора медицине. У сфери јавног информисања то би вероватно били запослени новинари и репортери, или уредник јавног гласила, који такође има незанемарљиву улогу у процесу објављивања информација, али остаје нејасно да ли би формулацијом били обухваћени, рецимо, и камермани и нека техничка лица. Сличне недоумице преостале би у погледу готово свих наведених друштвених области. Очигледно је, дакле, да сама формулација показује озбиљне недостатке из угла начела *огређености* описа дела.⁷

Већ смо констатовали да је последњим изменама и допунама Кривичног законика инкриминисан *напад* на лица запослена у установама образовања и васпитања, здравственим установама и установама социјалне заштите, чиме је законодавац одабрао другачији пут остваривања појачане заштите лица која обављају ризична занимања. Сва новоуведена дела (чл. 344б–г) штите и наведене субјекте и *чланове њихових породица*, ако напад буде учињен „у вези са пословима који се обављају у установи“, чиме се, иако из криминално-политички нејасних мотива, хоће спречити евентуална одмазда према ближњима. Док се у погледу запослених у здравственој установи односно установи у области образовања и васпитања може тврдити да је један круг ових лица, унутар категорије „послова од јавног значаја“, и раније био обухваћен заштитом, у погледу запослених у установама социјалне заштите свакако се ради о новим заштићеним професијама.

Сама формулација је свакако прецизнија јер обухвата лица „*зайослена*“ у наведеним установама. Такав радноправни статус лакше је утврдив у поређењу са занимањима „од значаја“ у именованим областима друштвеног живота, иако се тиме, с друге стране, „нишан“ од криминално-политичког циља појачане заштите одабраних ризичних професија преусмерава ка недефинисаном правном интересу. Нападнута може бити и спремачица запослена у здравственој установи, и то у вези са (свакако поштовања вредним) пословима које обавља у оквиру својих радних дужности, али је отворено да ли је законодавац желео баш такав исход. Остаје и (у литератури већ истакнут)⁸ приговор да се на тај начин у погледу појединих облика (наношења тешке телесне повреде приликом вршења дела из чл. 344б–г, став 3) успоставља преплитање са неким већ раније инкриминисаним делима (тешком телесном повредом учињеном лицу које обавља послове од јавног значаја изу члана 121, став 6).

Оно што је приликом уобличавања нових сличних кривичних дела најспорније јесте криминално-политичка оправданост таквих интервенција,

6 Медицинске сестре и здравствени техничари су из угла Закона о здравственој заштити (*Службени гласник РС*, бр. 25/2019, 92/2023 – аут. тумачење, у даљем тексту 333) једнако здравствени радници као и доктори медицине (вид. члан 150).

7 Вид. И. Вуковић, *Кривично право Ойштии гео*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2024³, 18.

8 З. Стојановић, *op. cit.*, 1013.

будући да се на тај начин успоставља својеврсна *неравноправност* између грађана. Да ли се може направити смислена разлика између типичног запосленог у некој од бројних именованих здравствених установа (нпр. апотекарској установи, институту или клиници за јавно здравље [вид. члан 28, став 3. 333]) и, рецимо, поштара или разносача хране? То што делатност поштанских услуга обавља предузеће а не установа не би требало да буде одлучног значаја; у оба случаја ради се о јавној служби (вид. члан 3. Закона о јавним службама)⁹. С друге стране, чак и када, као у другом примеру, служба није јавна, у погледу многих послова и дужности такође можемо закључити да њихово обављање у контексту пружања услуга грађанима једнако може довести до потенцијалних напада (нпр. муштерија незадовољних услугом). Док се у погледу нпр. службених или војних лица као потенцијалних жртава може препознати посебан интерес који захтева да наведени субјекти неометано врше своја овлашћења, овде квалификаторна невредност нема увек довољно јасне обриси, а чак и када је то случај, потцртана недовољна прецизност законских обележја отежава потенцијалну примену.

Произвољни одабир заштићених професија осећа се и као вид *казненојојулизма*, то јест као политички одговор на захтеве представника оних еснафа чији су представници умешнији да органима власти предоче ризике њиховог обављања. Стиче се утисак да је за постизање појачане кривично-правне заштите то јест увођења нових кривичних дела довољан само притисак одговарајуће интересне групе. Иако се таквим настојањима синдикалних и других представника из угла борбе за остваривање интереса не може приговорити, разуман законодавац водиће рачуна да тиме не наруши равнотежу између грађана различитих занимања.

2. ПОЛ КАО КВАЛИФИКАТОРНО ОБЕЛЕЖЈЕ – УВОЂЕЊЕ ФЕМИЦИДА КАО ОБЛИКА ТЕШКОГ УБИСТВА?

Иако се појам „фемцида“ први пут среће почетком XIX века,¹⁰ 70. година прошлог столећа овај термин преузима феминистички покрет као један од својих стубова, под њим подразумевајући убијање жена од стране мушкараца из мизогиних побуда, то јест из мржње према женском роду.¹¹

9 Службени гласник РС, бр. 42/1991, 71/1994, 79/2005 – др. закон, 83/2014 – др. закон.

10 A. Deus, D. Gonzales, *Analysis of Femicide/Feminicide Legislation in Latin America and the Caribbean and a Proposal for a Model Law*, UN Women, 2018.

11 Између осталих, вид. J. Radford, „Introduction“, *Femicide. The Politics of Woman Killing* (eds. J. Radford, D. E. H. Russell), Twayne Publishers, New York, 1992, 3. У домаћој литератури вид. нпр. С. Константиновић Вилић, Н. Петрушић, К. Бекер, *Друшћивени и инститиуционални одговор на фемцид у Србији I*, Fem-Platz, Панчево, 2019, 67. Чини се да је приликом ковања овог термина свесно одабран појам који подсећа на геноцид, као „злочин над злочинима“ (C. Davidson, „Speaking Femicide“, *American University Law Review*, 2/2021, 384).

Ни данас ствари не стоје другачије, с тим што се у том контексту често говори и о тзв. „родно заснованом“ убиству жена. Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (тзв. *Истанбулска конвенција*) под „родно заснованим насиљем над женама“ управо подразумева насиље које је усмерено против жене *зайшо ишио је жена*, односно које несразмерно утиче на жене (члан 3г).¹² Сличне дефиниције, како нам се чини, не говоре много, јер, искуствено, стварни мотив усмрћења жена ретко представља припадност женском роду. Најчешће је жена жртва свог *интимној иарјћнера*,¹³ који у типичној варијацији фемцида не може да поднесе њено настојање да прекине везу.¹⁴ Док партнерка жели да изађе из односа блискости, мушкарац није задовољан губитком контроле над њом. Због тога што она напушта своју (родно неједнаку) позицију, не пристајући да се повињује улози која јој је намењена, то јест својеврсној квазисвојинској подређености партнеру (у којој је она „*њејова*“), партнер је (уз хипотетичку помисао „ако је ја не могу имати – неће нико“) кажњава смрћу.¹⁵ Осим фемцида, у литератури се среће и појам *феминицида*. Значењска разлика између ових категорија крајње је нејасна. Док неки под феминицидом подразумевају „геноцид над женама због полне припадности“, већина у тај феномен сврстава пропуштање државних органа да гоне и кажњавају фемцид.¹⁶

Појам фемцида нема јасне обриси и укључује различите форме. У том смислу, више примера ради, навели бисмо Латино-амерички модел протокола за истраживање убистава жена повезаних са родом (*Latin American Model Protocol for the Investigation of Gender-Related Killings of Women*), који разврстава следеће појавне облике родно мотивисаних убистава жена: (поменути) фемцид од стране интимног партнера (супруга, бившег супруга,

12 Вид. *Службени јласник РС – Међународни ујовори*, бр. 12/2013.

13 То је случај и у Србији. Занимљиво је, притом, да у готово 50% случајева мушкарци након дела изврше или покушају самоубиство (вид. С. М. Марковић, „Убиства у контексту интимног партнерског насиља у Србији: појавни облици и заштита жртава“, *Темида*, 3/2024, 392). У Немачкој се нпр. сваког дана деси по једно покушано или извршено убиство од стране (бившег) партнера (А. Wischnewski, „Femi[ni]zide in Deutschland – ein Perspektivwechsel“, *Femina Politica*, 2/2018, 129).

14 Емпиријски подаци у САД показују да је насиље над женама од стране њихових мужева, бивших мужева или момака највећи појединачни узрок повреда код жена, и то у сразмери већој од $\frac{3}{4}$ (Н. Dayan, „Assaultive Femicide and the American Felony-Murder Rule“, *Berkeley Journal of Criminal Law*, 1/2016, 4–5). Већина држава Латинске Америке такође сматра видом фемцида убиство брачних и ванбрачних и других актуелних или бивших партнера (особа које су у вези, вереника итд.). Тако широк обухват „партнерства“ сматра се пожељним будући да се у неким случајевима у пракси у контексту уговореног брака усмрћује женска особа која још није ни упознала вереника (вид. W. Pasinato, T. Pierobom de Avila, „Criminalization of femicide in Latin America. Challenges of legal conceptualization“, *Current Sociology*, 2022, 65).

15 Leonie Steinl, „Die aktuelle Novellierung der Beweggründe und Ziele des Täters im Rahmen des § 46 Abs. 2 S. 2 StGB“, *Neue Zeitschrift für Strafrecht*, 2025, 130.

16 Вид. L. Montenegro, „Femizid und Strafrecht“, *Juristenzeitung*, 12/2023, 550.

љубавника, момка, бившег момка или особе са којом се има дете), неинтимни фемцид,¹⁷ фемцид девојчица (млађих од 14 година),¹⁸ фемцид у породици (по основу крвног, брачног или адоптивног сродства), случајни фемцид (нпр. усмрћење жене у покушају да се усмрти друга жена), сексуални фемцид (убијање киднапованих, мучених и/или силованих жена), фемцид у вези са проституцијом и другим стигматизованим занимањима (нпр. стриптизете, масерке, плесачице), фемцид у контексту трговине људима или кријумчарења људи, трансфобичан и лезбофобичан фемцид, као и расистички фемцид.¹⁹ У неким домаћим истраживањима судске праксе се као фемцид означавају *сва* (квалификована или привилегована) усмрћења чија је жртва жена.²⁰ То је, уосталом, како се тумачи, и карактеристично за новије дефиниције фемцида.²¹

Готово све државе Латинске Америке, у којима је и иначе (уз регион Африке) највиша стопа насилних смрти жена у свету, у своја кривична законодавства унела су *йосебна кривична дела* фемцида/феминицида,²²

17 Ова категорија се у законодавству најчешће везује за однос надмоћи или зависности, или неко раније насиље (W. Pasinato, T. P. Avila, *op. cit.*, 66–67). У пракси се често везује за убиства проститутки (М. Ковачевић, М. Малковић, „Femicide-Certain Controversial Issues and Comparative Law Review“, *Journal of Criminology and Criminal Law*, 3/2024, 77).

18 Иако се (у неким срединама неретко) убијање новорођене женске деце у литератури каткада тумачи као форма фемцида (вид. М. Ковачевић, „Фемцид и кривичноправна реакција. Осврт на праксу Европског суда за људска права“, *Култура йолиса*, 2/2022, 151), у домаћој судској пракси се усмрћење новорођенчади само зато што су женског пола не сматра тешким убиством из ниских побуда (вид. пресуду Вишег суда у Ужицу, К 9/12 од 22. 3. 2012, у: В. Турањанин, М. Воштинић, Д. Ђорђевић [прир.], *Кривична дела убиства у судској йракси*, Београд, 2017, 166–167).

19 Вид. *Latin American Model Protocol for the investigation of gender-related killings of women (femicide/feminicide)*, 15–16 (<https://lac.unwomen.org/en/digiteca/publicaciones/2014/10/modelo-de-protocolo>, 4. 4. 2025).

20 Вид. Косана Бекер, *Судски одговор на фемцид на Зайадном Балкану – йравни оквир и судска йракса*, The AIRE Centre, 2023, 70.

21 С. Константиновић Вилић, Н. Петрушић, К. Бекер (2019), *op. cit.*, 69. Немогућност да се дефиницијом адекватно покрију све непознанице у овој материји опште је препозната, па се у једном раду посвећеном дефинисању овог феномена као још увек нерешена наводе следећа питања: да ли се фемцид сматра екстремним обликом насиља над женама; да ли је фемцид родно засновано убиство; да ли је фемцид искључиво убиство жена од стране мушкараца; да ли се фемцид разматра само у случајевима намерних убиства жена; да ли се фемцид односи само на убиства жена у контексту насиља од стране партнера; да ли појам фемцида обухвата и девојчице; да ли родно заснована пренатална селекција пола (давање предности синовима) може да се уброји у фемцид (М. Grzyb, М. Naudi, С. Marcuello-Servós, „Femicide Definitions“, *Femicide Across Europe. Theory, Research and Prevention* (eds. S. Weil, C. Corradi, М. Naudi), Policy Press, 2018, 24)?

22 Приближно половина држава Латинске Америке ово кривично дело именује као фемцид, а половина као феминицид.

садржана било у кривичним законима било у нарочитим законима по-свећеним феномену насиља над женама.²³ У већини ових земаља оно је обликовано као посебно (именовано) кривично дело, док је у неколико њих (нпр. Аргентини и Уругвају) дефинисано као квалификаторни облик убиства. Законодавства су подељена у погледу тога да ли инкриминација сужава извршиоце на мушкарце, или допушта да учиниоци буду и жене. Окосницу инкриминације чини убиство интимних партнера (нпр. у Венецуели),²⁴ члана породице (нпр. у Мексику и Колумбији) или лица која живе у истом породичном домаћинству (нпр. у Бразилу).²⁵ Честа је и комбинација наведених критеријума. Што се самих претпоставки тиче, под појам фемцида подводе се крајње хетерогена понашања: од усмрћења проститутки (у нпр. Чилеу) и ритуалних убиства (у Боливији), преко усмрћења мајки пред њиховом децом (у Гватемали) и трудница (у Боливији), до оних случајева где су лешеви усмрћених жена били недостојно излагани пролазницима (у Мексику).²⁶ Док се у неким законодавствима именоване ситуације када треба закључити фемцид допуњавају генералном клаузулом, у другима се набрајање ових ситуација чини према казуистичком моделу.²⁷

С обзиром да је то основна карактеристика фемцида/феминицида, поменута законодавства углавном захтевају *моћив* да се жена усмрћује зато што је жена, уз мање разлике да ли се то језички везује за мизогинију (мржњу према женама), шири појам „родно засноване мржње“, презир или неко слично осећање. Поједине околности усмрћења се, притом, по правилу тумаче као несумњив доказ мизогеног односно родно заснованог мотива. Ту, рецимо, спадају: раније испољено породично насиље, чињеница да је нападач (неуспешно) покушао да успостави или обнови партнерску везу са жртвом, околност да се убиство десило у околностима сексуалног насиља или експлоатације, унакажење полних органа.²⁸ У већини описа захтева се и да постоји позиција неједнаке моћи, то јест зависности, потчињености или искоришћавања рањивости жртве. У том правцу и пракса судова јужноамеричких држава уочава више могућих детерминанти фемцида.²⁹

23 Вид. детаљније А. Deus, D. Gonzales, *op. cit.*, 32–35.

24 Управо је Костарика, као прва држава која је увела кривично дело фемцида, у почетку сводила инкриминацију на усмрћење жене од стране супружника или партнера. Ипак, како се овај опис осећао као лимитирајући, данас не срећемо тако уске описе (вид. L. Montenegro, *op. cit.*, 551).

25 Тако се сматра да критеријум породичног домаћинства омогућава да фемцидом буде обухваћено, рецимо, и усмрћење кућне помоћнице. Један број држава допушта да се ради и о односу пријатељства или опсесије да се успостави сентиментална или сексуална веза (вид. W. Pasinato, T. P. Avila, *op. cit.*, 66).

26 L. Montenegro, *op. cit.*, 551.

27 *Ibid.*

28 А. Deus, D. Gonzales, *op. cit.*, 56.

29 Тако нпр. Врховни суд правде Колумбије примећује да је убиство жене „зато што учинилац осећа одвратност према женама несумњиво најочигледнији пример ‘убиства жене због њеног пола’... Међутим, исто понашање јавља се и када је смрт

Уочена неодређеност појма фемцида/феминицида у литератури у законодавству готово онемогућава његово превођење у крути свет кривичноправних обележја,³⁰ нарочито из перспективе строгих захтева начела законитости. Стога највећи број законодавстава данашњице још увек не издваја фемцид као нарочиту врсту убиства. Другим речима, то што се убија особа женског пола по себи не би *a priori* завређивало вишу казну у односу на ситуацију када је жртва мушкарац. То по правилу значи да ни приликом одмеравања казне пол жртве не би имао неку иманентну отежавајућу ноту. Као објашњење зашто (изван држава Латинске Америке) у упоредном праву још увек нису више заживеле сличне инкриминације углавном се наводи задовољство постојећим родно неутралним инкриминацијама које не праве дихотомију – мушкарац-извршилац – жена-жртва, традиционално уобличавање тежих облика кривичних дела преко генеричких квалификаторних околности, непознаница до које би довело везивање извршилаштва искључиво за мушкарце, као и непостојање карактеристичног правног добра које би се прописивањем фемцида штитило.³¹

Тренд нарочитог кривичноправног третмана усмрћења жена доспео је и до европског континента. Најширу зону инкриминације у Европи има Кипар, где је 2021. године донет посебан закон посвећен спречавању насиља над женама и насиља у породици.³² Чланом 10а. прописано је кривично дело (фемцида), које чини онај ко својим противправним чињењем или нечињењем проузрокује смрт жене. Запређена казна је доживотни затвор. Међутим, како суд код таквих деликата има овлашћење да изрекне и затвор у краћем трајању (члан 29. КЗ),³³ предвиђено је да се приликом одмеравања казне може вредновати отежавајуће ако је смрт била проузрокована: насиљем од стране интимног партнера, насиљем из мизогиних разлога, породичним насиљем, насиљем везаним за част, насиљем из верских разлога, насиљем због сексуалне оријентације или родног идентитета, сакаћењем женских гениталија, насиљем у контексту сексуалне експлоатације и/или трговине

жене последица насиља над њом које се дешава у контексту доминације (јавне или приватне), а узрок је повезан са свођењем њеног бића на објекат... Посебно у контексту хетеросексуалних парова – који живе заједно или су разведени – мушко злостављање како би жену задржао под својом доминацијом и власништвом као 'својом', стално узнемиравање којим се постиже контрола, застрашивање које из тога проистиче, ескалација тог притиска и агресије..., и коначно њено убиство 'како не би припала никоме другоме' – јасно представља убиство жене зато што је жена, односно 'из родно заснованих разлога'" (вид. F. S. Benavides Vanegas, „Femicide and Criminal Law“, *Criterion Jurídico Garantista*, 13/2015, 86–87).

30 С правом М. Ковачевић; М. Малковић, *op. cit.*, 73.

31 A. Deus, D. Gonzales, *op. cit.*, 26.

32 Вид. [https://www.olc.gov.cy/OLC/OLC.NSF/E05815D6C4BB3F3CC225887E003E0ADD/\\$file/The%20Prevention%20and%20Combating%20of%20violence%20against%20women.pdf](https://www.olc.gov.cy/OLC/OLC.NSF/E05815D6C4BB3F3CC225887E003E0ADD/$file/The%20Prevention%20and%20Combating%20of%20violence%20against%20women.pdf), 4.4.2025.

33 Вид. N. Aljinović, „Femicid: od neologizma do posebnog kaznenog djela“, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 2/2024, 319.

људима/дрогом и/или организованог криминала, насиљем у сврху незаконитог полног односа, насиљем у контексту оружаног сукоба. Дакле, иако је за постојање фемцида појмовно довољно већ *проузроковање смрти жене*, законодавац је желео да онемогући изрицање блаже казне издвајањем извесних околности у којима се дело одиграва.

Иако није одлучио да уведе нарочити опис фемцида, немачки законодавац је реформом правила о одмеравању казне (§ 46, став 2. *dStGB*), као једну од нарочито именованих отежавајућих (или евентуално олакшавајућих) околности издвојио и „полно специфичне побуде“. Ново обличје релевантних побуда имало је за циљ да обухвати не само злочине из мржње против људи одређеног пола или одређеног родног идентитета већ и представе учинилаца које почивају на родној неједнакости. То би, како се очекује, водило уједначавању судске праксе Савезног суда (*BGH*), који је до тада различито тумачио да ли фемцид представља вид тешког убиства (*Mord*, § 211 *dStGB*) због „ниских побуда“.³⁴

До измена је дошло и у окружењу. Тако је, слично кипарском моделу, у хрватски Казнени закон уведено кривично дело тешког убиства „женске особе“. Ко, наиме, учини „родно утемељено убојство женске особе“, казниће се затвором од најмање десет година или казном дуготрајног затвора. При утврђивању овог дела, узмеће се у обзир да ли је дело било учињено према блиској особи, особи коју је учинилац већ раније злостављао, рањивој особи, особи која се налази у односу подређености или зависности, да ли је дело било учињено у околностима полног насиља или због односа који жене ставља у неравноправан положај, или постоје друге околности које упућују да се ради о родно утемељеном насиљу (члан 111а, став 1. и 2). Под „родно утемељеним насиљем“, које се тумачи као обавезна отежавајућа околност, означава се (по угледу на Истанбулску конвенцију) насиље усмерено на жену због тога што је жена или које несразмерно погађа жене (члан 87, став 32). У Северној Македонији је 2023. године у Кривичном законiku (члан 123, став 2) као облик квалификованог убиства такође прописано лишење живота жене или девојчице која није навршила 18 година у контексту родно заснованог насиља.

Увођење „родно условљеног насиља“ као основног обележја фемцида заговара се и у домаћој литератури.³⁵ Треба приметити да ова фигура, својом ширином али и недовољном прецизношћу, омогућава да се под овај појам подведу врло хетерогене ситуације. Тако је шпански *Tribunal Supremo* применио сличну формулацију из шпанског Кривичног законика нпр. на мушкарца који је усмртио другог мушкарца само зато што је овај причао са његовом бившом девојком.³⁶ Иако би захтев да жртва буде жена свакако

34 Вид. L. Steinl, *op. cit.*, 130.

35 Тако нпр. С. Константиновић Вилић, Н. Петрушић, К. Бекер (2019), *op. cit.*, 97.

36 Вид. P. Toledo Vásquez, „Femicide/Feminicide and Legislation“, *The Routledge International Handbook on Femicide and Feminicide* (eds. M. Dawson, S. Mobayed Vega), Routledge, London – New York, 2023, 413.

искључио такво тумачење, „родно условљено насиље“ може имати другачије обресе него када је једини услов да се усмрћује жена.

Део домаћих аутора такође се залаже за инкриминисање фемцида у нашем праву.³⁷ Неки, штавише, заговарају концепт шире криминалне зоне, где би чак и прописивање побуде мржње према женама представљало ограничавајући чинилац који би само сметао.³⁸ С друге стране, поједини сматрају да се новом инкриминацијом не добија пуно, јер се и постојећи облици тешког убиства, који такође омогућавају појачану заштиту, довољно не користе у пракси.³⁹ У сваком случају, у Србији тренутно није предвиђен фемцид као нарочит именовани посебан облик тешког убиства. Домаћи законодавац је заштиту у овој материји остварио на више нивоа: прописивањем нарочитог Закона о спречавању насиља у породици, са читавим спектром превентивних мера које треба да спрече вршење кривичних дела у будућности,⁴⁰ предвиђањем кривичног дела насиља у породици (члан 194. КЗ), чији тежи облици предвиђају и наступање нехатно проузроковане тешке телесне повреде или смрти члана породице;⁴¹ предвиђањем облика тешког убиства ако (умишљајно) буде лишен живота члан властите породице којег је учинилац претходно већ злостављао (члан 114, став 1, тачка 10. КЗ), прописивањем (члан 54а. КЗ) да ако је кривично дело учињено из мржње због пола да ће суд ту околност ценити као отежавајућу (осим ако она није прописана као обележје кривичног дела). Премда законодавац није

37 Вид. нпр. С. Константиновић Вилић, Н. Петрушић, К. Бекер (2019), *op. cit.*, 97.

38 Вид. у том смислу Z. Mršević, „Femicide as a Criminal Law Deed – Pro et Contra“, *The Right to Life and Body Integrity*, Belgrade – Novi Sad, 2024, 563.

39 S. Jovanović, „Femicide/Feminicide in Criminal Law: Do We Need a New Criminal Offence?“, *The Right to Life and Body Integrity*, Belgrade – Novi Sad, 2024, 550.

40 Треба приметити да је након доношења Закона о спречавању насиља у породици незанемарљиво *опао број* интимних партнерских фемцида у Србији. Док су у периоду од 2011. до 2015. године убијене 202 жене при интимном партнерском насиљу, у петогодишњем периоду између 2018. и 2022. године убијено је, према једном вредном истраживању, 87 жена (вид. С. М. Марковић, *op. cit.*, 390). Према статистичким подацима, у Србији је у 2023. години убиство или тешко убиство било извршено према 26 жена, док су у истом периоду мушкарци били жртве у 64 случаја (вид. *Пунолетњи учиниоци кривичних дела у Републици Србији – илустрације, описујуће, осуде*, Билтен № 714, Републички завод за статистику, 2024, 110).

41 Према неким гледиштима (А. Батрићевећ, „Кривичноправна реакција на фемцид“, *Темид*, 3–4/2016, 441) предвиђањем фемцида као посебног кривичног дела требало би обухватити не само умишљајно проузроковане смртне исходе већ и оне који су последица нехата, под условом да је нехатна смрт наступила као последица умишљајно родно заснованог насиља. То би, наводно, допринело смањивању правне несигурности и омогућило лакше праћење појаве. Неке ауторке сматрају да би поред умишљаја и нехата, као облика кривице, нова инкриминација фемцида требало да садржи и „родно засновану побуду“ (К. Бекер, *op. cit.*, 85). Нејасно је, међутим, како би изгледало родно мотивисано проузроковање смрти из нехата.

нарочито издвојио жену као жртву тешког убиства, конструкција убиства претходно злостављаног члана породице омогућава да буду обухваћени, осим супружника, и ванбрачни партнери, бивши супружници ако живе у заједничком домаћинству, као и лица која имају заједничко дете (или је дете на путу да буде рођено) иако никада нису живела у истом породичном домаћинству.⁴² Иако, с једне стране, због ограничења дефиниције члана породице (вид. члан 112, став 28. КЗ) као потенцијалне жртве овог облика тешког убиства нису обухваћене све могуће особе женског пола (нпр. бивше девојке или чак и супруге ако не живе у заједничком домаћинству),⁴³ ширина предвиђеног појма, с друге стране, омогућава да у опис буду укључене бројне друге женске особе у различитим врстама и степенима сродства. Немогућност да чланом породице буду обухваћене бивше партнерке са којима учинилац не живи у истом домаћинству сматра се, из угла најважнијих ситуација фемцида, најзначајнијим недостатком ове дефиниције.⁴⁴

Неке форме фемцида могле би бити обухваћене и тешким убиством из (других) „*ниских побуда*“ (члан 114, став 1, тачка 5. КЗ).⁴⁵ Уосталом, таква размишљања налазимо и у судској пракси. Тако је у једној одлуци лишење живота оштећене због тога што није прихваћено њено одбијање да са учиниоцем настави заједницу живота протумачено управо као ниска побуда.⁴⁶ Некада се таква квалификација доводи и у везу са побудом љубоморе,

42 Спорно је да ли би претходно злостављање допуштало и неки једнократни чин, или би морало бити континуирано. Поједини аутори сматрају да би, по аналогији са насиљем у породици (члан 194. КЗ), овде такође морала бити довољна и претходна једнократна злостава (С. Константиновић Вилић, Н. Петрушић, К. Бекер (2019), *op. cit.*, 32–33). Не чини нам се, међутим, да захтев да то буде „претходно“ допушта тумачење да злостављање може да претходи усмрћењу и током истог догађаја (тако *ibid.*, 33).

43 За разлику од Кривичног законика, дефиниција члана породице из Породичног закона (члан 197, став 3) обухвата и лица која су међусобно била (или су још увек) у емотивној или сексуалној вези, иако никада нису живела у истом породичном домаћинству.

44 Тако S. Jovanović, *op. cit.*, 546.

45 Тако нпр. А. Батрићевић, *op. cit.*, 444; М. Тахиновић, Ј. Радловић Гламоћак, „Femicide Prevention in the Light of New Legal Solutions Application in the Criminal Law of Republic of Serbia“, *LAW – Theory and Practice*, 3/2021, 97. Неке ауторке сматрају да би се међу именоване ниске побуде у члану 114, став 1, тачка 5. КЗ могао дописати и „мизогинистички однос према пасивном субјекту“ (М. Ковачевић, *op. cit.*, 158).

46 „Наиме, понашање оптуженог да на уобичајен и нормалан начин прихвати одбијање оштећене да са њим настави заједницу живота, што је право и ствар слободе сваког човека и што је у супротности са усвојеним друштвеним и моралним нормама и изискује нарочиту осуду друштва, указује на правилан закључак првостепеног суда о постојању ниске побуде код оптуженог као мотива којим се руководио приликом лишења живота оштећене“ (пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1 246/10 од 4.3.2010. године, *Ing Pro*). Вид. и пресуду Вишег суда у Зрењанину, ЗК 77/13 од 27.1.2014, у: *Кривична дела убиства у судској пракси*, 181.

нарочито ако жртва ступи у везу са другим мушкарцем.⁴⁷ У трећој одлуци је суд закључио да се „ниска побуда окривљеног огледа у његовој безобзирној себичности и жељи да са сада пок. С.К. живи до краја живота и да она буде само његова, без обзира на њена осећања и њену одлуку да више не живи са њим у ванбрачној заједници“.⁴⁸ У литератури се закључује да се „у већини случајева“ када убиство изврши остављени емотивни партнер у пракси констатује да је остварује убиство из ниских побуда.⁴⁹ Штавише, у једном случају, код којег је окривљени лишио живота бившу девојку која је одбила да се уда за њега и засновала брачну заједницу са другим лицем, дело је квалификовано као убиство из „безобзирне освете“ (вид. члан 114, став 1, тачка 5. КЗ).⁵⁰

На плану *одмеравања казне* у ситуацијама насиља између интимних партнера проблем представља то што, независно од квалификације, до насиља често долази у стању *афекта*, које по правилу води смањеној урачунљивости и, у исходу, често нижој казни. Многи приговарају да је судовима доступан низ механизма (нпр. кајање због усмрћења партнера, околност да је учинилац био у извесном смислу испровоциран неверством супруге) који омогућавају да насилници и убице жена приликом одмеравања казне прођу повољније,⁵¹ због чега се судовима код одмеравања казне некада лимитирају овлашћења. Тако је малтешки законодавац изменама Кривичног закона из 2022. године предвидео да ће суд приликом изрицања казне (мушкој особи) за умишљајно убиство (или покушај убиства) особе женског пола приликом одређивања казне нарочито узети у обзир да ли је дело: било последица насиља од стране интимног партнера са којим је жртва била или још увек је у вези, или од стране супруга или бившег супруга; било последица насиља од стране члана или чланова породице; извршено из мизогиних побуда; извршено из разлога везаних за част учиниоца,⁵² породични углед, или из разлога везаних за верска или култна веровања или праксе; извршено из побуда заснованих на полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији

47 Вид. пресуду Апелационог суда у Новом Саду, Кж1 342/17 од 24.4.2017. године, *Paragraf Lex*. Поједини аутори сматрају да убиство партнерке из љубоморе у сваком случају треба тумачити као ниску побуду (С. Константиновић Вилић, Н. Петрушић, К. Бекер (2019), *op. cit.*, 30).

48 Пресуда Врховног касационог суда, Кзз 314/14 од 15.4.2014, *Paragraf Lex*.

49 Н. Делић, *Кривично право Посебни део*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2024⁴, 44.

50 Вид. *ibid.*

51 Р. Toledo, „Criminalising Femicide in Latin American Countries – Legal Power Working for Women“, *Contesting Femicide. Feminism and the Power of Law* (eds. А. Howe, D. Alaattinoğlu), Routledge, 2019, 47.

52 У неким културама (нпр. Индије, Пакистана и Бангладеша) се нпр. сматра да прељуба или друга понашања жена представљају основан разлог за њихово усмрћење због осрамоћења породице (М. Ковачевић, *op. cit.*, 150). У многим државама је такав вид усмрћења прељубнице приликом одмеравања казне раније вреднован олакшавајуће (вид. Р. Toledo Vásquez, *op. cit.*, 412).

или полној припадности жртве; извршено као последица сексуалног насиља или сексуално мотивисаних радњи; извршено због тога што је жртва била укључена у проституцију, или била жртва сексуалне експлоатације, или жртва трговине људима у сврху сексуалне експлоатације.⁵³ То што у пракси убиство партнера некада извињава чињеница да се ради о афекту односно злочину из страсти,⁵⁴ покушало се предупредити одредбом према којој такви основи извињења и умањења кривице (из члана 227, параграф ц.) у погледу овог дела не би остваривали дејство. Ипак, ту треба бити опрезан, јер принудно сужавање судских овлашћења само у одабраним ситуацијама или код тек неких кривичних дела, налик забрани ублажавања казне из члана 57, став 2. нашег кривичног закона, по правилу генерише системске нелогичности.⁵⁵ Било би, штавише, контрапродуктивно да, примера ради, и даље опстану механизми (присутни у упоредном праву) који иду за тим да жене убице својих мужева прођу блаже ако су биле жртве ранијег насиља,⁵⁶ а да се, истовремено, у обрнутим улогама породичног насиља положај мушкараца као оштећених, како је то у нашој пракси, потцењује.⁵⁷

Не изненађује настојање да се извесним кривичноправним средствима усмери криминална политика у жељеном правцу. У европској судској пракси раније одржавање сексуалних односа између учиниоца сексуалног деликта и жртве, што је типичан миље партнерског сексуалног насиља, традиционално је заиста вредновано *олакшавајуће*,⁵⁸ на шта се легитимно хоће утицати. Иако поменута Истанбулска конвенција (у члану 46) захтева да државе чланице предузму неопходне законодавне кораке да кривично дело учињено према бившем или садашњем супружнику или партнеру приликом одмеравања казне буде вредновано отежавајуће, то нужно не значи да је неопходно и буквално прописати ново правило на плану одмеравања казне, ако већ неки постојећи механизми, налик могућности подвођења партнерских убистава под тешко убиство из ниских побуда, омогућавају прелазак на виши казнени распон.⁵⁹

53 Вид. <https://parlament.mt/media/117106/bill-4-criminal-code.pdf>, 4. 4. 2025.

54 „Злочин из страсти“ у англоамеричком праву представља одбрану код које окривљени може доказивати да је на вршење злочина био испровоциран, а што може водити нижој казни (вид. С. Davidson, *op. cit.*, 430).

55 Вид. И. Вуковић (2024³), *op. cit.*, 485.

56 На пример, у англоамеричком праву познат је тзв. „синдром претучене жене“, где се дефинисањем нарочитог посттрауматског поремећаја установљава посебна одбрана женама жртвама насиља које убију своје мужеве, што у пракси често води нижим казнама.

57 Забрињавајуће је да се и у домаћој судској пракси у случајевима насиља у породици може приметити уздржаност судова када су жене насилнице а мушкарци жртве (вид. И. Вуковић, „Актuelне правне тенденције у материји насиља у породици“, *Савремени проблеми правној сисџема Србије. Прилози пројекџу 2023* (ур. Д. Миловановић, Г. Дајовић), Београд, 2024, 126).

58 У немачкој јудикатури у том правцу вид. L. Steinl, *op. cit.*, 132.

59 Hartmut Schneider, „Trennungstötungen als Mord“, *Zeitschrift für Rechtspolitik*, 2021, *op. cit.*, 182.

Увођењу фемцида може се најпре приговорити из угла потенцијалне дискриминације, то јест успостављања неравноправности између полова. Због чега би однос мушкарац-извршилац – жена-жртва по себи заслуживао строжу казну него обрнута слика (жена-извршилац – мушкарац-жртва) или нека друга комбинација (оба субјекта су истог пола)?⁶⁰ Неки аутори на то одговарају да у многим законодавствима исти виши казнени распон (тешког убиства) погађа и оне жене које усмрћују своје интимне партнере у оквиру породичног насиља.⁶¹ Међутим, ту се и не ради о квалификаторном обележју лишења живота жене већ члана породице, што природно укључује различите породичне везе. Осим тога, истиче се и да сама Истанбулска конвенција (члан 4, став 4) установљава својеврсну афирмативну акцију, предвиђајући да се посебне мере неопходне за спречавање и заштиту жена од родно заснованог насиља у смислу њених правила неће сматрати дискриминацијом.⁶² Према овом погледу, не би представљало неједнакост ако се само потцртава истина – да су животи жена више угрожени од стране мушкараца него обрнуто.⁶³ Овде се, међутим, не ради о поређењу фактора ризика, већ о *неједнакој вредности* која би се тако придавала мушком и женском животу. С тим у вези, стоји чињеница да се питање наводне дискриминације није, на пример, постављало у вези са увођењем убиства детета као вида тешког убиства (члан 114, став 1, тачка 9. КЗ), иако би се и ту могла доводити у питање основаност прављења разлике у вредности људског живота на темељу само старости (вид. члан 21, став 3. Устава).⁶⁴

Потенцијална слабост концепта фемцида/феминицида везује се за правно утврђивање *мизојине њобуде*. Иако према неким мишљењима, „да би се неко убиство окарактерисало као фемцид, мора бити релевантан пол жртве, то јест да је до убиства дошло зато што је жртва жена“⁶⁵ било би нелогично да за такву квалификацију буде довољна обична представа да се усмрћује лице женског пола. Други аутори наглашавају постојање „додатних, субјективних елемената на страни учиниоца. Реч је о настојању учиниоца да својим делом следи особени и културолошки дубоко укорееен модел понашања базиран на мизогинији, идеји о супериорности мушкараца, родно заснованом насиљу, дискриминацији и непоштовању живота и телесног

60 Ако инкриминација, као што је то претежан случај, не ограничава да извршилац мора бити мушкарац, убиство лезбијског партнера водило би строжем кажњавању у односу на упоредиво усмрћење геј партнера, што би једнако било дискриминаторно (с правом P. Toledo, *op. cit.*, 47).

61 Тако *ibid.*, 46.

62 Тако Н. Аљиновић, *op. cit.*, 330–331.

63 Z. Mršević, *op. cit.*, 566.

64 Тако у хрватском праву А. Maršavelski, B. Moslavac, „Osvrt na prijedlog osme novele Kaznenog zakona“, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 2/2023.

65 З. Мршевић, „Фемцид“, *Право и њолијика*, 1/2013, 51–52. Идентично и М. Лубура, „Појам фемцида и значај његовог правног регулисања“, *Сйрани љравни живои*, 3/2017, 117.

интегритета жена.⁶⁶ Слично је и немачки законодавац објашњавао увођење личног својства „пола“ на плану одмеравања казне, тумачећи да ова околност „не треба да обухвати само непосредне побуде засноване на групној мржњи према особама одређеног пола,⁶⁷ већ и случајеве у којима је дело вођено представама о родно условљеној неједнакости. Таква побуда посебно се потврђује када су радње учиниоца условљене његовим одбијањем да женама призна иста права на самоопредељење као мушкарцима, при чему је насиље над садашњим или бившим партнером израз патријархалног захтева за доминацијом и поседом над жртвом. Тиме се појам ‘родно специфичних’ побуда не ограничава само на случајеве групне мржње у ужем смислу (где је дело симболички чин усмерен против ‘другачијег’, којег жртва представља својом групном припадносту, нпр. када се изражава ‘мржња према свим женама’). Он такође обухвата и случајеве у којима учинилац, често услед патријархалних ставова, развија доминантан однос према супрузи, партнерки или члану породице (нпр. одраслој кћерки), трансформишући однос у однос моћи и потчињености, где другу особу више не сматра равноправном и достојном поштовања у конфликтима. И таква дела су по својој суштини дела мржње“.⁶⁸

С друге стране, неки аутори с правом уочавају да треба разликовати личну мотивацију учиниоца, која нпр. може почивати на љубомори или неспособности да се поднесе растанак са партнером, и *социјални миље*, у којем учинилац (можда) верује у надмоћ мушкараца, обавезу жена да му се покоравају, и заједницу у којој су владајући патријархални обрасци понашања.⁶⁹ Стиче се утисак да се овде очигледно мешају две различите равни – колективна и индивидуална – од којих само ова друга може представљати основ кривичне одговорности. Мотивација учиниоца увек се односи на *конкретне* унутарње подстицаје који доводе до злочина,⁷⁰ а који се не могу објаснити преко ширег социјалног контекста у којем се злочин одиграо.⁷¹ Могуће је да на равни колективног важе обичајна правила у чијем је темељу некаква супремација мушкараца над женама, али то свакако

66 А. Батрићевић, *op. cit.*, 441.

67 Поједини аутори основано примећују да злочине из мржње одликује мржња према појединцу због припадности каквој друштвеној (националној, расној, верској итд.) групи, што би у сложеним односима блискости, где жртве по правилу познају насилнике, представљало пре изузетак (C. Davidson, *op. cit.*, 424).

68 Вид. *Entwurf eines Gesetzes zur Überarbeitung des Sanktionenrechts – Ersatzfreiheitsstrafe, Strafzumessung, Auflagen und Weisungen sowie Unterbringung in einer Entziehungsanstalt*, 20/5913), 64 (<https://dserver.bundestag.de/btd/20/059/2005913.pdf>, 4.4.2025).

69 М. Ковачевић; М. Малковић, *op. cit.*, 72.

70 Вид. И. Вуковић (2024³), *op. cit.*, 79.

71 Ипак, чини се да социјални контекст као модел закључивања да је учињен феминизм доминира. Чак је и у најцитиранијем примеру феминизма из упоредне литературе, убиству више девојака у граду Сијудад Хуарезу, што је довело и до тужбе против Мексика (*Gonzalez Case and others vs. Mexico* [вид. F. S. Benavides Vanegas, *op. cit.*, 71]) пред Међуамеричким судом за људска права (*Inter American Court of Human Rights*),

не значи да је и конкретни учинилац мрзео жене или да се из таквог мизогеног миљеа може аутоматски извести закључак о побудама конкретног учиниоца.⁷² Такво објашњење наличи закључку да је свако убиство особе црне боје коже, а где је извршилац белац, израз расизма, само зато што су нпр. у САД у време колонијализма такви случајеви представљали правило.⁷³ Аргументи који строже кажњавање тумаче као израз патријархалних и конзервативних схватања и уопште социјалних узрока не могу да објасне због чега би казну за такво стање требало да сноси конкретан учинилац, који није усмртио жену „зато што је жена“ већ зато што није могао да поднесе напуштање, био је љубоморан и тсл., што ипак није убиство због припадности женском полу.

3. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Домаћи законодавац је последњим изменама и допунама установио читав нови *поглед* кривичних дела *најбоље* на одабране пасивне субјекте, са сличним облицима и структуром. Иако није неразумно што се на тај начин припадницима извесних занимања хоће пружити појачана заштита, такав приступ може бити оправдан само ако је круг тих лица јасно оивичен. То овде, како смо видели, није случај, нити према „споља“, то јест наспрам занимања из других, упоредиво ризичних друштвених сфера, нити према „унутра“, у односу на различите категорије лица запослених у здравственим установама односно установама у области образовања и васпитања или социјалне заштите.

Увођење фемцида у српско право не треба да буде учињено олако, већ само под условом да је такође могуће јасно омеђити ситуације које заслужују појачану кривичноправну реакцију. У страним законима предложени модели насумичног набрајања типичних ситуација у којима може доћи до насиља над женама – то не онемогућавају. Изван већ заживелог система заштите у сфери породичног насиља, криминално-политички је оправдано држати под посебном паском само видове партнерског насиља, где постојећи облици тешког убиства, како смо видели, према поступању домаће праксе већ пружају задовољавајући одговор. Када се томе придружи раније уведено обавезно (отежавајуће) вредновање мржње због пола у процесу одмеравања казне, нити захтеви ратификованих међународних уговора нити образложена криминално-политичка потреба не указују на неопходност било какве реформе у том правцу.

основ тумачења да се ради о фемциду представљала *култура дискриминације*, у којој злочини према женама нису кажњавани (*ibid.*, 73).

72 Неки наши аутори сматрају да би за такав доказ било довољно да се учинилац у тренутку дела руководио мржњом према групи а не појединцу (С. Константиновић Вилић, Н. Петрушић, К. Бекер (2019), *op. cit.*, 98).

73 С правом L. Montenegro, *op. cit.*, 552.

ЛИТЕРАТУРА

- Aljinović N., „Femicid: od neologizma do posebnog kaznenog djela“, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 2/2024.
- Benavides Vanegas Farid S., „Femicide and Criminal Law“, *Criterio Jurídico Garantista*, 13/2015.
- Батрићевић А., „Кривичноправна реакција на фемцид“, *Темуга*, 3–4/2016.
- Бекер К., *Судски одговор на фемцид на Западном Балкану – правни оквир и судска пракса*, The AIRE Centre, 2023.
- Wischnewski A., „Femi[ni]zide in Deutschland – ein Perspektivwechsel“, *Femina Politica*, 2/2018.
- Вуковић Игор, *Кривично право Ойштин гео*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2024³.
- Вуковић И., „Актуелне правне тенденције у материји насиља у породици“, *Савремени проблеми правној сисџема Србије. Прилози пројекџу 2023.* (ур. Миловановић Д., Дајовић Г.), Београд, 2024.
- Davidson C., „Speaking Femicide“, *American University Law Review*, 2/2021.
- Dayan H., „Assaultive Femicide and the American Felony-Murder Rule“, *Berkeley Journal of Criminal Law*, 1/2016.
- Делић Н., *Кривично право Посебни гео*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2024⁴.
- Deus A., Gonzales D., *Analysis of Femicide/Feminicide Legislation in Latin America and the Caribbean and a Proposal for a Model Law*, 2018, UN Women.
- Grzyb M., Naudi M., Marcuello-Servós C., „Femicide Definitions“, *Femicide Across Europe. Theory* (eds. Weil S., Corradi C., Naudi M.), *Research and Prevention*, Policy Press, 2018.
- Jovanović S., „Femicide/Feminicide in Criminal Law: Do We Need a New Criminal Offence?“, *The Right to Life and Body Integrity*, Belgrade – Novi Sad, 2024.
- Ковачевић М., „Фемцид и кривичноправна реакција. Осврт на праксу Европског суда за људска права“, *Кулџура џолиса*, 2/2022.
- Kovačević M., Maljković M., „Femicide-Certain Controversial Issues and Comparative Law Review“, *Journal of Criminology and Criminal Law*, 3/2024.
- Константиновић Вилић С., Петрушић Н., Бекер К., *Друштвени и инсџиџуционални одговор на фемцид у Србију I*, FemPlatz, Панчево, 2019.
- Лубура М., „Појам фемцида и значај његовог правног регулисања“, *Сџрани правни животи*, 3/2017.
- Марковић С. М., „Убивства у контексту интимног партнерског насиља у Србији: појавни облици и заштита жртава“, *Темуга*, 3/2024.
- Maršavelski A., Moslavac. B., „Osvrt na prijedlog osme novele Kaznenog zakona“, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 2/2023.
- Montenegro L., „Femizid und Strafrecht“, *Juristenzeitung*, 12/2023.
- Мршевић З., „Фемцид“, *Право и џолиџика*, 1/2013.
- Mršević Z., „Femicide as a Criminal Law Deed – Pro et Contra“, *The Right to Life and Body Integrity*, Belgrade – Novi Sad, 2024.

- Pasinato W., Pierobom de Avila T., „Criminalization of femicide in Latin America. Challenges of legal conceptualization“, *Current Sociology*, 2022.
- Radford J., „Introduction“, *Femicide. The Politics of Woman Killing* (eds. J. Radford, D. E. H. Russell), Twayne Publishers, New York, 1992.
- Steinl L., „Die aktuelle Novellierung der Beweggründe und Ziele des Täters im Rahmen des § 46 Abs. 2 S. 2 StGB“, *Neue Zeitschrift für Strafrecht*, 2025.
- Стојановић З., *Коментар Кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2019¹⁰.
- Schneider H., „Trennungstötungen als Mord“, *Zeitschrift für Rechtspolitik*, 2021.
- Tahirović M., Radulović Glamočak J., „Femicide Prevention in the Light of New Legal Solutions Application in the Criminal Law of Republic of Serbia“, *LAW – Theory and Practice*, 3/2021.
- Toledo P., „Criminalising Femicide in Latin American Countries – Legal Power Working for Women“, *Contesting Femicide. Feminism and the Power of Law* (eds. A. Howe, D. Alaattinoğlu), Routledge, 2019.
- Toledo Vásquez P., „Femicide/Feminicide and Legislation“, *The Routledge International Handbook on Femicide and Feminicide* (eds. M. Dawson, S. Mobayed Vega), Routledge, London – New York, 2023.

Igor Vuković, PhD*

PERSONAL CHARACTERISTICS OF VICTIMS AS QUALIFYING ELEMENTS OF CRIMINAL OFFENSES – CURRENT TRENDS

Summary

In the amendments to our Criminal Code enacted late last year, new criminal offenses were introduced to penalize assaults against personnel employed in educational institutions, healthcare facilities, and social welfare institutions. What unites these offenses and the intensified penal policy in this area are the specific personal characteristics of potential victims — namely, the fact that these individuals engage in particularly sensitive professions that expose them to elevated risks of violence. Furthermore, in recent years, another issue has gained prominence where the victim's personal attributes are similarly central: the potential introduction of femicide as a distinct criminal offense in domestic legislation. This paper examines these personal characteristics and the justification for their incorporation into Serbian law. The author concludes that the new model of enhanced protection for high-risk professions lacks sufficient precision and suffers from criminal policy objections. Regarding femicide, existing legal

* Full Professor, University of Belgrade – Faculty of Law, igorvu@ius.bg.ac.rs.

frameworks on violence against women, combined with their judicial application and unsatisfactory solutions in comparative law, demonstrate that introducing aggravated femicide offenses currently lacks sufficient justification for support.

Keywords: personal characteristics, occupations of public importance, femicide, ignoble motives.